

K O M U N I K A T
Z B A D A Ń

Warszawa, maj 2009

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/80/2009

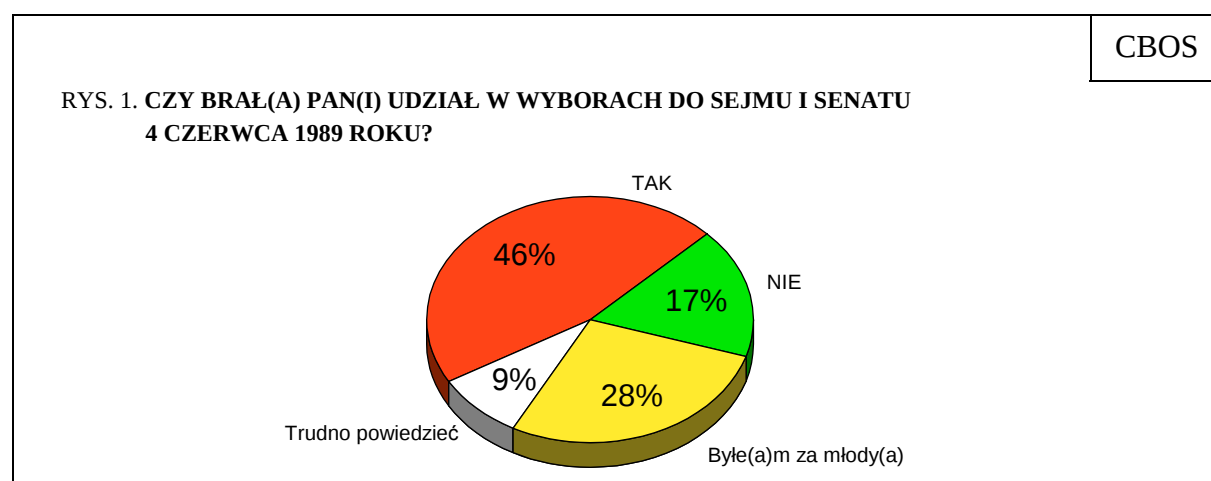
WYBORY Z 4 CZERWCA 1989

Z PERSPEKTYWY DWUDZIESTU LAT



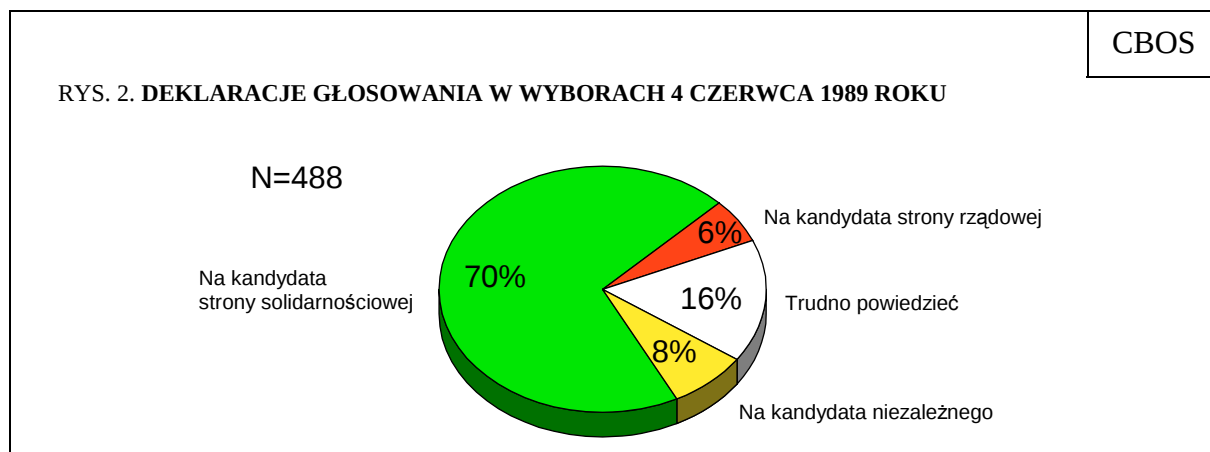
Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
3 października 2008 roku

Dwie dekady po wyborach 4 czerwca 1989 roku coraz mniej osób – co oczywiste – jest w stanie przywołać atmosferę tamtych dni i w pełni ocenić sens i historyczne znaczenie tego wydarzenia¹. Już więcej niż co czwarty dorosły Polak (28%) z racji wieku nie mógł uczestniczyć w tamtym głosowaniu, a więc nie pamięta bezpośrednio tego, co się wówczas wydarzyło. Zdecydowanie największa grupa ankietowanych (46%) deklaruje, że brała udział w wyborach do Sejmu i Senatu przed dwudziestu laty. Co szósty respondent (17%) przyznaje, że w nich nie uczestniczył, a co jedenasty (9%) nie potrafi wypowiedzieć się w tej kwestii. Przypomnijmy, że frekwencja wyniosła wówczas 62%.

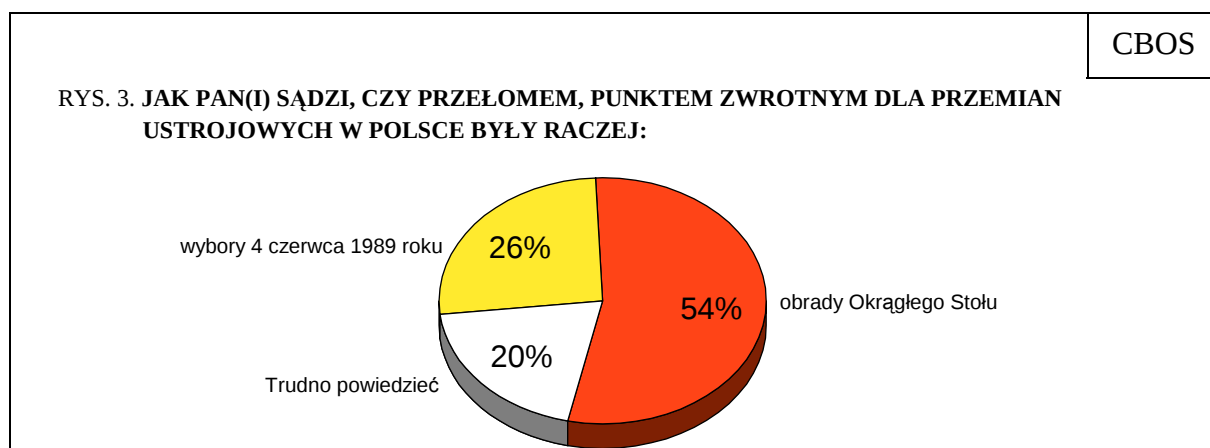


Większość Polaków deklarujących udział w pierwszych częściowo demokratycznych wyborach do parlamentu (70%) twierdzi, że opowiedziała się za stroną solidarnościową. Po dwóch dekadach od opisywanych wydarzeń tylko 6% ówczesnych wyborców pamięta, że zdecydowało się poprzeć stronę rządową. Niemal tyle samo osób (8%) deklaruje, że oddało swój głos na kandydata niezależnego. Mniej więcej co szósty wyborca sprzed dwudziestu lat (16%) nie pamięta, na kogo wówczas głosował.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (228) przeprowadzono w dniach 7–13 maja 2009 roku na liczącej 1078 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych Polaków.

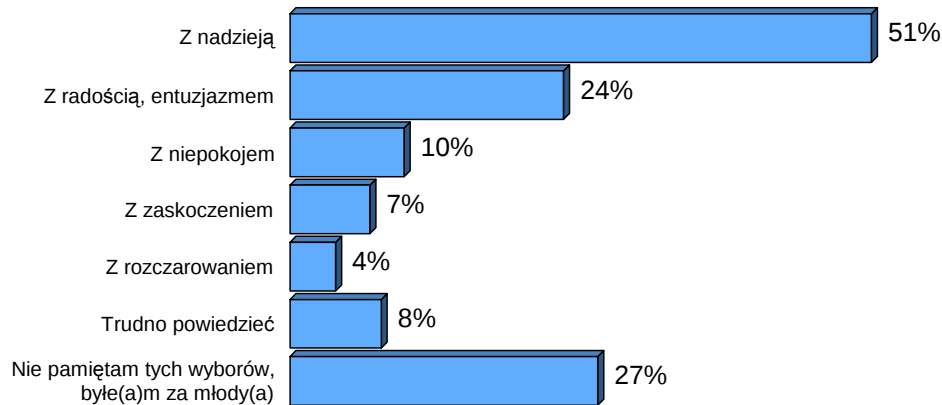


Ponad połowa Polaków (54%) jest zdania, że dla przemian ustrojowych w naszym kraju większe znaczenie miały ustalenia zawarte przy Okrągłym Stole niż same wybory z 4 czerwca 1989 roku. Można sądzić, że w ocenie tej grupy respondentów rezultat wyborów był tylko konsekwencją tego, na co pozwalał kompromis polityczny zawarty przy Okrągłym Stole. O połowę mniej badanych (26%) jest odmiennego zdania na ten temat i uważa, że bardziej znaczący był jednak wynik ówczesnych wyborów, w których – w takim stopniu, w jakim było to możliwe – triumfowali kandydaci strony solidarnościowej. Co piąty respondent (20%) nie ma wyrobionej opinii w tej kwestii.



Z perspektywy dwóch dekad Polacy pamiętają, że wynik czerwcowych wyborów przyjęli z entuzjazmem i radością (24%), ale przede wszystkim z nadzieją (51%). Tylko co dziesiąty badany (10%) stwierdza, że był zaniepokojony wynikiem tego głosowania, dla 7% respondentów jego rezultat był zaskoczeniem, a nieliczni (4%) poczuli się nim rozczarowani.

**RYS. 4. Z JAKIMI UCZUCIAMI PRZYJĄŁ(ĘŁA) PAN(I) ZWYCIĘSTWO STRONY
SOLIDARNOŚCIOWEJ W WYBORACH 4 CZERWCA 1989 ROKU?
PROSZĘ WSKAZAĆ DWA TOWARZYSZĄCE PANU(I) WÓWCZAS UCZUCIA**



Na tle dzisiejszych deklaracji warto przypomnieć, jak dwadzieścia lat temu wyglądał stan samoświadomości i emocji politycznych Polaków.

Obrady Okrągłego Stołu Polacy przyjęli z dużymi, choć nie nadmiernymi nadziejami². Tylko 7% badanych określało swoje oczekiwania związane z tymi negocjacjami jako bardzo duże. Niemal dwie piąte respondentów (38%) mówiło o dużych nadziejach, ale aż 33% określało je jako niewielkie, a dalsze 10% nie miało żadnych nadziei związanych z tym wydarzeniem. W sumie 45% ankietowanych wiązało duże nadzieje z obradami Okrągłego Stołu, a 43% określało je jako niewielkie lub żadne. Symptomatyczne jest to, jak Polacy w trakcie trwania obrad Okrągłego Stołu i bezpośrednio po ich zakończeniu oceniali możliwe skutki tego wydarzenia. Zarówno w marcu, jak i kwietniu 1989 roku niewielką liczebną przewagę mieli ankietowani, którzy oceniali, że kompromis zawarty przy Okrągłym Stole nie zmieni lub doprowadzi tylko do niewielkich zmian. Nieliczni przewidywali, że może się stać to, co się stało, czyli całkowita zmiana systemu politycznego i gospodarczego. Warto przypomnieć sobie ówczesne oceny.

² Patrz komunikat CBOS „Okrągły Stół: zainteresowania, spełnienie oczekiwań i przewidywane następstwa”, kwiecień 1989.

Tabela 1

Poglądy na temat wielkości zmian w Polsce w wyniku ustaleń Okrągłego Stołu	Wskazania respondentów według terminów badań			
	III 1989		IV 1989	
	w procentach			
Będą bardzo duże zmiany i doprowadzą do gruntownej przebudowy obecnego systemu	6	40	4	41
Będą duże zmiany i doprowadzą do znacznej przebudowy obecnego systemu	34		37	
Będą niewielkie zmiany, nie doprowadzą do przebudowy obecnego systemu	38	46	35	44
Nie będzie żadnych zmian	8		9	
Mam inny pogląd	2		2	
Trudno powiedzieć	12		13	

Po czerwcowych wyborach połowa Polaków (49%) uznawała je za ważne wydarzenie, ale przełom polityczny dostrzegało w nich tylko 38% badanych³. Wyniki głosowania okazały się zgodne z oczekiwaniami 40% ankietowanych. Dla co piątego respondenta były one zaskoczeniem – pozytywnym (22%) lub negatywnym (21%). Rozczarowanie deklarowali przede wszystkim członkowie PZPR (61%), natomiast badani należący do SD i ZSL stosunkowo często stwierdzali, że są to wyniki lepsze, niż można było oczekiwać⁴.

Pierwsze obrady częściowo wolnego parlamentu Polacy dwukrotnie częściej śledzili z nadzieją i wiarą w lepsze jutro (64%) niż z obawą i lękiem o przyszłość (32%). Obserwując wybranych przez siebie parlamentarzystów częściej odczuwali zadowolenie i satysfakcję (59%) niż rozczarowanie i zawód (37%). Jednocześnie ich przewidywania co do dalszej przyszłości były bardzo ostrożne, by nie powiedzieć lękliwe. W obliczu nowego układu politycznego w kraju i ciągle takiej samej sytuacji geopolitycznej Polacy spoglądali na przyszłość kraju raczej z nieufnością („nie wiadomo, co z tego wyniknie” – 58%), niż z przekonaniem, że będzie dobrze („sprawy kraju są w dobrych rękach” – 39%).



Wydarzenia polityczne związane z demokratycznym przełomem z 1989 roku bezpośrednio pamięta już mniej niż trzy czwarte dorosłych Polaków. Tym ważniejsze wydaje

³ Patrz komunikat CBOS „Społeczny odbiór pierwszych posiedzeń Sejmu i Senatu”, sierpień 1989.

⁴ Patrz komunikat CBOS „Opinie o wynikach pierwszej tury wyborów do Sejmu i Senatu”, czerwiec 1989.

się przypominanie realiów, w których owe zmiany zachodziły. Dwadzieścia lat temu pokojowa zmiana systemu politycznego, zapoczątkowana przy Okrągłym Stole, nie wydawała się nieunikniona. Widać to w ówczesnych ocenach Polaków, którzy ani w obradach Okrągłego Stołu, ani w będących ich konsekwencją czerwcowych wyborach nie widzieli jeszcze przełomu zmieniającego bieg historii Polski, nie mówiąc już o sytuacji całego regionu. Mimo iż większość społeczeństwa miała nadzieje na zmiany, były to oczekiwania ostrożne, podszyte obawą o gniewną reakcję ze strony „wielkiego brata”. Spodziewano się raczej ewolucji niż rewolucji. Był to poniekąd marsz w ciemno – ani przedstawiciele strony rządowej, ani solidarnościowej nie wiedzieli, jak daleko mogą się posunąć w odstępstwach od ustrojowych dogmatów. Krytykowanej w późniejszym okresie ostrożności i rozważań głównych aktorów ówczesnych wydarzeń należy zawdzięczać fakt, że częściowo demokratyczne wybory z 4 czerwca umożliwiły w ciągle istniejącym bloku socjalistycznym objęcie funkcji szefa rządu przez pierwszego niekomunistycznego premiera i w następstwie wprowadzenie zmian gospodarczych oraz politycznych całkowicie wywracających ówczesny ustrój.

Opracował
Krzysztof PANKOWSKI

A N E K S

Tabela 1

		Czy brał(a) Pan(i) udział w wyborach do Sejmu i Senatu 4 czerwca 1989 roku?				Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Nie dotyczy – był(a)m za młody(a), nie miał(a)m ukończonych 18 lat	
		%	%	%	%	
Ogółem		46	17	9	28	1074
Płeć	Mężczyźni	48	16	8	29	512
	Kobiety	44	19	9	28	562
Wiek	18-24 lata	1	17	1	81	144
	25-34	1	29	2	68	203
	35-44	42	19	12	26	179
	45-54	73	13	14	0	185
	55-64	76	13	11		178
	65 lat i więcej	78	11	10	1	184
Miejsce zamieszkania	Wieś	45	16	10	28	401
	Miasto do 20 tys.	46	16	12	25	143
	20-100 tys.	44	19	7	30	206
	101-500 tys.	46	19	8	28	175
	501 tys. i więcej mieszk.	50	16	1	32	148
Wykształcenie	Podstawowe	48	17	13	21	271
	Zasadnicze zawodowe	49	18	12	21	272
	Średnie	45	17	5	33	369
	Wyższe	39	16	3	43	162
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	40	12	6	42	90
	Średni personel, technicy	48	23	4	25	43
	Pracownicy adm.-biurowi	29	25	7	39	56
	Pracownicy usług	30	19	5	45	89
	Robotnicy wykwalifikowani	48	18	12	22	106
	Robotnicy niewykwalifik.	47	16	8	29	57
	Rolnicy	40	27	15	18	56
	Pracujący na własny rach.	33	19	8	40	48
Bierni zawodowo	Renciści	64	18	14	3	74
	Emeryci	80	10	9	0	244
	Uczniowie i studenci	1	18		81	98
	Bezrobotni	23	26	8	42	65
	Gospodynie domowe i inni	37	18	14	31	48
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	53	12	8	26	144
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	35	20	15	31	56
	sekt. pryw. poza rolnict.	32	20	5	43	273
	prywatnym gosp. rolnym	46	19	15	20	49
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	35	20	13	32	219
	501-750	52	17	7	23	176
	751-1000	52	17	7	24	199
	1001-1500	58	14	4	24	160
	Powyżej 1500 zł	47	17	3	33	138
Ocena własnych war. mater.	Złe	56	18	9	17	170
	Średnie	48	17	12	24	495
	Dobre	40	17	4	39	409
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	61	16	12	11	81
	Raz w tygodniu	52	16	9	24	513
	1-2 razy w miesiącu	37	19	9	36	174
	Kilka razy w roku	38	17	8	37	190
	W ogóle nie uczestniczy	38	24	5	33	116
Poglądy polityczne	Lewica	52	12	10	26	139
	Centrum	42	16	9	33	308
	Prawica	58	15	5	23	356
	Trudno powiedzieć	31	25	12	32	270

Tabela 2

		Jak Pan(i) sądzi, czy przełomem, punktem zwrotnym dla przemian ustrojowych w Polsce były raczej:			Liczba osób
		obradę Okrągłego Stołu %	wybory 4 czerwca 1989 roku %	Trudno powiedzieć %	
Ogółem		54	26	20	1071
Płeć	Mężczyźni	59	28	14	510
	Kobiety	50	25	25	561
Wiek	18-24 lata	37	32	31	141
	25-34	50	24	27	202
	35-44	58	24	18	179
	45-54	61	27	11	187
	55-64	59	28	14	178
	65 lat i więcej	56	25	19	184
Miejsce zamieszkania	Wieś	50	28	23	400
	Miasto do 20 tys.	56	20	23	144
	20-100 tys.	54	26	20	206
	101-500 tys.	59	25	16	174
Wykształcenie	501 tys. i więcej mieszk.	59	29	11	147
	Podstawowe	48	23	29	271
	Zasadnicze zawodowe	53	26	20	270
	Średnie	55	30	15	367
Grupa społ.-zaw. pracujący	Wyższe	64	23	13	163
	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	64	23	13	91
	Średni personel, technicy	63	31	6	43
	Pracownicy adm.-biurowi	59	21	19	56
Bierni zawodowo	Pracownicy usług	52	34	14	89
	Robotnicy wykwalifikowani	57	26	17	106
	Robotnicy niewykwalifik.	57	20	23	58
	Rolnicy	43	20	36	56
Pracuje w:	Pracujący na własny rach.	62	29	9	47
	Renciści	52	25	24	73
	Emeryci	58	27	15	245
	Uczniowie i studenci	38	31	31	96
Dochody na jedną osobę	Bezrobotni	48	23	29	63
	Gospodynie domowe i inni	46	21	33	48
	inst. państw., publicznej	60	27	13	146
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	65	16	19	56
Ocena własnych war. mater.	sekt. pryw. poza rolnict.	53	30	17	271
	prywatnym gosp. rolnym	40	25	34	49
	Do 500 zł	48	22	30	217
	501-750	57	24	19	176
Udział w prakt. religijnych	751-1000	57	27	16	199
	1001-1500	60	28	13	160
	Powyżej 1500 zł	61	27	13	137
	Złe	54	19	28	171
Poglądy polityczne	Średnie	55	26	19	492
	Dobre	53	30	17	409
	Kilka razy w tygodniu	50	36	14	80
	Raz w tygodniu	55	25	20	516
Poglądy polityczne	1-2 razy w miesiącu	55	23	23	170
	Kilka razy w roku	59	22	19	190
	W ogóle nie uczestniczy	45	37	18	116
	Lewica	55	29	16	139
Poglądy polityczne	Centrum	61	21	17	307
	Prawica	59	33	8	355
	Trudno powiedzieć	39	22	39	270

Tabela 3

		Z jakimi uczuciami przyjął(ęła) Pan(i) zwycięstwo strony solidarnościowej w wyborach 4 czerwca 1989 roku? Proszę wskazać dwa towarzyszące Panu(i) wówczas uczucia							Liczba osób
		Z zaskoczeniem	Z radością, entuzjazmem	Z lękiem, niepokojem	Z nadzieją	Z rozczarowaniem	Trudno powiedzieć	Nie pamiętam tych wyborów, byłem(a) za młody(a)	
		%	%	%	%	%	%	%	
Ogółem		7	24	10	51	4	8	27	1072
Płeć	Mężczyźni	8	24	10	53	3	7	27	511
	Kobiety	7	23	10	49	4	10	28	562
Wiek	18-24 lata			1	1	1	9	88	143
	25-34	2	6	2	19	1	12	64	201
	35-44	9	24	13	59	3	9	19	180
	45-54	9	42	12	74	4	6	0	187
	55-64	9	31	15	76	5	6	1	178
	65 lat i więcej	16	36	17	67	7	8	1	183
Miejsce zamieszkania	Wieś	9	20	13	47	5	10	28	401
	Miasto do 20 tys.	7	22	8	55	2	11	23	143
	20-100 tys.	4	29	8	50	3	10	27	206
	101-500 tys.	7	20	9	50	4	6	28	174
	501 tys. i więcej mieszk.	8	34	9	58	2	3	29	148
Wykształcenie	Podstawowe	12	19	13	51	5	11	23	272
	Zasadnicze zawodowe	7	26	11	59	4	8	18	270
	Średnie	6	24	9	45	3	8	35	367
	Wyższe	6	26	6	48	2	6	35	163
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	9	26	9	49	2	6	31	91
	Średni personel, technicy	6	30	13	62	3	3	25	42
	Pracownicy adm.-biurowi	2	27	6	46	1	9	37	56
	Pracownicy usług	2	18	9	40	3	7	42	89
	Robotnicy wykwalifikowani	10	34	9	57	1	8	21	104
	Robotnicy niewykwalifik.	9	16	5	45	4	10	30	58
	Rolnicy	9	21	17	55	9	8	16	57
	Pracujący na własny rach.	2	16	15	50	2	14	27	47
Bierni zawodowo	Renciści	8	35	9	60	4	13	7	74
	Emeryci	13	32	15	72	7	7	1	244
	Uczniowie i studenci		2		2	1	6	91	97
	Bezrobotni	5	15	14	42	3	10	40	65
	Gospodynie domowe i inni	6	14	6	39	4	17	29	48
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	5	35	8	59	3	4	25	146
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	11	20	8	63		3	29	56
	sekt. pryw. poza rolnict.	5	19	10	41	2	9	38	269
	prywatnym gosp. rolnym	7	18	13	61	6	10	18	51
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	11	18	10	43	5	7	33	219
	501-750	7	24	11	51	7	8	24	174
	751-1000	6	24	9	59	3	8	24	199
	1001-1500	9	29	11	52	3	7	27	159
	Powyżej 1500 zł	6	34	10	55	1	4	26	138
Ocena własnych war. mater.	Złe	11	26	15	51	7	12	14	171
	Średnie	8	24	10	55	4	9	24	495
	Dobre	5	23	8	45	2	6	37	406
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	6	34	18	59	4	9	9	79
	Raz w tygodniu	8	26	9	54	4	9	24	514
	1-2 razy w miesiącu	3	20	8	47	3	8	33	174
	Kilka razy w roku	11	16	12	43	5	7	34	189
	W ogóle nie uczestniczy	6	23	8	47	1	9	35	116
Poglądy polityczne	Lewica	8	15	11	48	8	9	27	139
	Centrum	10	22	12	49	3	6	30	306
	Prawica	6	35	8	61	3	6	20	355
	Trudno powiedzieć	7	15	11	39	3	14	34	272